

Puheenjohtaja Sture Fjäder Akavan liittokokouksessa 24.11.2020

Ajankohtainen yhteiskunta- ja työmarkkinapoliittinen tilanne

**Hyvä Akavan liittokokousväki, tervetuloa kokoukseen, myös siellä etäyhteyksien päässä.
Ärade mötesdelegater, välkomna till mötet!**

Viime liittokokouksesta on kulunut poikkeuksellisen lyhyt aika. Tilanne on ollut poikkeuksellinen muutoinkin, sillä koronapandemia on ollut esillä joka päivä ja vaikuttanut arkeen.

Näytti jo siltä, että tilanne alkaa helpottua. Tartunnat ovat olleet kuitenkin syksyn aikana kasvussa. Suomen tilanne on vaikeutunut, mutta on kuitenkin edelleen hyvä verrattuna moniin muihin maihin.

Monessa Euroopan maassa tilanne on erittäin vaikea. On osittaisia ja laajojakin sulkemisia ja liikkumista on rajoitettu. Talouselämä ja oppilaitokset ovat kuitenkin pääosin toiminnassa. Terveiden ja talouden näkökulmat osataan ottaa nyt paremmin huomioon kokonaisuutena.

Koronatilanteen keskellä tasapainoa jäsentemme elämään on tuonut, että Akavan liitot, neuvottelujärjestöt ja työttömyyskassat ovat tukeneet jäseniään nopealla viestinnällä ja toimilla. Tästä työstä kuuluu kiitokset koko Akava-yhteisölle!

Toivoa tilanteen helpottumisesta luo erityisesti, että koronarokoterintamalta on viime aikoina kuulunut hyviä uutisia. Tällä tietoa laajamittaiset rokotukset voidaan aloittaa jo suhteellisen pian. Tieto siitä, että koronan voittamiseksi on löytymässä ratkaisu, vähentää epävarmuutta taloudessa ja työllisyysessä. Valoa on nyt näkyvissä.

Elokuussa pitämässäni liittokokouspuheessa pohdin erityisesti maan hallituksen tulevan, syyskuisen budjettiriihen näkymiä. Arvioimme myöhemmin riihen tuloksia. Annoimme sekä myönteistä palautetta että rakentavaa kritiikkiä.

Oli hyvä, että työllisyystavoitetta nostettiin, vieläpä tuntuvasti. Hallituksen tulee näyttää itse suuntaa siinä yhteisessä tavoitteessa, että työllisyysastetta saadaan nostettua. Oli kuitenkin valitettavaa, että tavoitteen aikajänne ulottuu aina vuoteen 2029 asti. Tarvitaan toimia, jotka vaikuttavat paljon aikaisemmin.

Yksittäisistä budjettiriihen työllisyyspäätöksistä eniten on ollut esillä yli 55-vuotiaiden työllisyyden parantaminen. Maan hallitus antoi ratkaisun löytämisen työmarkkinakeskusjärjestöjen tehtäväksi.

Jotta päästään hallituksen asettamaan työllisyystavoitteeseen, joka on ainakin 10 000 työllistä lisää, edellyttää tämä käytännössä, että työttömyysturvan lisäpäivät poistetaan jollakin aikajänteellä. Laskennallisesti tavoitteeseen pääsy on kuitenkin vaikeaa. Akava, kuten

muutkin palkansaajakeskusjärjestöt, on edellyttänyt, että samassa yhteydessä on tehtävä mittavia toimia muun muassa työssä jaksamisen ja työllistymisen edistämiseksi. Näitä toimia ovat muun muassa osaamisen ja työkyvyn parantaminen, muutosturvan parantaminen ja kohdennetut työvoimapalvelut. Eläkeputkipäätöksen vastapainona on oltava riittävä määrä asioita, joissa on aineellista sisältöä ja joilla on todellista merkitystä ihmisille.

Järjestöillä on enää viikko aikaa saada neuvottelutulos aikaan. Neuvottelut ovat olleet hankalia. Teemme työtä, jotta meillä olisi tasapainoinen neuvottelutulos viikon päästä.

Budjettiriihessä tehtiin päätös työvoimapalvelujen uudesta pohjoismaisesta mallista. Malli vastaa pitkälti Akavan tavoitteita, oikeudet ja velvollisuudet ovat siinä tasapainossa. Uudet virkailijaresurssit TE-toimistoissa ovat tervetulleita. Samalla pitää huolehtia siitä, että palveluja kohdennetaan myös korkeakoulutetuille ja niitä hankitaan tarvittava määrä ostopalveluina.

Samansuuntainen, myönteinen uudistus oli myös selvitystyön aloittaminen osatyökykyisten työllistämisen Suomen mallista. Tullin pääjohtaja Hannu Mäkinen toimii tässä selvityshenkilönä. Kaikki pitää saada tekemään työtä, toki mahdollisuuksiensa mukaan.

Myös työttömyysturvan kehittämistä tehtiin budjettiriihessä päätös. Kolmikantainen työryhmä hakee ratkaisuja esimerkiksi työssäoloehdon uudistamisesta ja lomautettujen osaamisen parantamisesta. On hyvä, että työttömyysturvaa uudistetaan vastaamaan paremmin työelämän kehitystä ja ihmisten tarpeita.

Yhdistelmävakuutuksen käyttöönotossa ei kuitenkaan edelleenkään edetty. Palkkatyön ja yrittäjyyden välimaastossa olevat ihmiset tarvitsevat hekin sosiaaliturvansa.

Paikallisen sopimisen edistämiseen ei saatu juurikaan uusia linjauksia valmistelun pattitilanteeseen avaamiseen. Kaksi nimettyä selvityshenkilöä, meille tutut Jukka Ahtela ja Joel Salminen, koettavat löytää ratkaisuja osasta paikallisen sopimisen ongelmia. Heidän ehdotuksensa koostuu toimenpiteistä, jotka lisäävät luottamusta ja neuvotteluosaamista paikallisessa sopimisessa.

On selvää, että koronakriisin vuoksi valtion on pakko ottaa lisää velkaa. Tätä edellyttävät panostukset terveyteen, kuntien voimavaroihin sekä yritysten ja kansalaisten selviytymiseen. Menoelvytyksen määrä on kuitenkin liian suuri. Asian tekee vielä hankalammaksi se, että hallitus ei halua käyttää lainkaan veroelvytystä ostovoiman turvaamisessa. Konkreettisia veroratkaisuja ei saatu käytännössä aikaan edes kotitalousvähennyksen kasvattamiseksi, saatikka kyseisen järjestelmän laajentamiseksi.

Osaamisen ja innovaatioiden kehittämisessä toimenpiteet jäivät riihessä laihoiksi. Jatkuvaan oppimiseen ei tehty tarvittavia toimenpiteitä. TKI-panostuksista on hallitusohjelmassa hyvä kirjaus. Neljän prosentin

bruttokansantuoteosuuden tavoitteeseen pääseminen edellyttäisi vielä paljon konkreettisia päätöksiä. Kurottavaa matkaa nykytasolta eli 2,7 prosentista on paljon.

Kilpailukiellot ovat yleistyneet Suomessa tuntuvasti. Niiden käytön olennainen rajoittaminen on ollut yksi Akavan viime aikojen tavoitteita. Olemme vaikuttaneet asian korjaamiseksi nykyisen hallituksen hallitusohjelmaan. Olemme perustaneet toimintamme tutkittuun tietoon ja toimineet yhdessä jäsenjärjestöjemme kanssa. Olemme olleet aktiivisia työryhmässä ja viestineet asiasta. Kilpailukieltojen käytön vähentämisestä ja kilpailukiellosta saatavasta oikeudenmukaisemmasta korvauksesta on tullut Akava-asia.

Nyt hallitus on tehnyt poliittiset päätöksensä kilpailukielloista. Esitys on kohtuullisen hyvä. Kaikkea ei voikaan saavuttaa vaikuttamistoiminnassa. Tässä asiassa kävi niin, että ilman Akavan ja jäsenliittojen ponnisteluita ei olisi saatu aikaan mitään.

Hyvät kuulijat, tarkastellaan seuraavaksi työllisyyttä ja taloutta.

Maan hallitus tarkastelee työllisyystoimia ja muitakin ajankohtaisia asioita keväällä pidettävässä kehysriihessä. Kehysriihi on samalla hallituksen toiminnan ja hallitusohjelman puolivälitarkastelu.

Vaikka ajat ovat poikkeukselliset, nytkin on ajatuksena, että kehysriihessä hallitus tekee linjaukset niistä isoimmista asioista, joita tällä vaalikaudella vielä toteutetaan.

Koronakriisi on merkinnyt, että hallitusohjelman taloudellinen pohja on pudonnut pois. Akavan hallitus teki kesäkuussa linjaukset sellaisista hallitusohjelman muutostarpeista, joiden avulla Suomi selviytyisi.

Nyt hallituksella on käytännössä viimeinen hetki tehdä päätöksiä hallitusohjelman uusista sisällöistä ja ohjelman täydentämisestä. Samanaikaisesti sen pitää pohtia myös, mitä hallitusohjelmasta jätetään toteuttamatta.

Nostan esiin joitakin asioita, joita puolivälitarkastelussa tulee arvioida ja tehdä.

Ensin maan tilanne kokonaisuutena. Hallituksen pitää käydä todella perusteellinen keskustelu velkaantumisesta, väestökehityksestä, tuottavuuskehityksestä ja työllisyystavoitteisiin pääsemisestä. Paluu normaaliin tuo eteemme isoja yhteiskunnallisia haasteita, jotka meillä oli jo ennen koronaa. Ne eivät ole kadonneet. Päinvastoin, niiden merkitys on entistäkin suurempi koronavelkaantumisen jälkeisessä tilanteessa.

Demografinen kehitys vaikuttaa olennaisesti myös kansantalouden kehitykseen. Työkäinen väestö alkaa vähentyä 2030-luvulta. Huonot kehitysnäkymät johtavat siihen, että suuri osasta Suomesta muuttuu taantuvaksi alueeksi. Syntyvyyden laskun vuoksi opiskelijamäärät erityisesti toisella asteella vähenevät. Tämä tulee ottaa huomioon, kun oppilaitosverkoston kehittämistä arvioidaan. Pidemmällä aikavälillä heikentyneellä väestökehityksellä on myös suuri vaikutus

kestävyysvajeeseen. Kielteiseen kehitykseen voidaan kuitenkin vaikuttaa politiikkalinjauksin jo nyt. Investointeihin pitää kannustaa, syntyvyyden kasvua tulee edistää ja maahanmuuttoa lisätä.

Työllisyysaste on Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan nyt 71,4 prosentin tasolla. Koronaoloissa uhkana on, että työllisyysaste alkaa liukua alaspäin kohti 70 prosentin tasoa eikä nousekaan kohti tavoiteltavaa 75 prosentin tasoa. Hallituksen talouspolitiikka ja monet hallitusohjelmassa esitetyt menot ja investoinnit on kuitenkin mitoitettu 75 prosentin työllisyysasteen saavuttamiseen.

Kuten aiemmin totesin, pohja tällaiselta talouspolitiikalta on kadonnut. Koronakriisin takia alijäämä kasvaa. Velkaantuminen on kääntynyt uudelleen selvään nousuun. Nyt tulisi vakavasti harkita sitä, että uusia pysyviä menolisäyksiä tarkastellaan vasta myöhemmin. Niiden aika on vasta silloin, kun taloustilanne on suotuisampi ja työllisyysaste on noussut olennaisesti. Nyt tarvitaan toimia työllisyyden parantamiseksi ja uuden työn luomiseksi, erityisesti TKI-panostuksin.

Seuraavaksi muutama poiminta konkreettisista toimita, joista tulisi tehdä päätöksiä. Ensinnäkin pelkän perusasteen koulutuksen varassa olevien tilanteen korjaamiseksi tarvitaan kolmevuotinen ohjelma. Sen keskeisenä tavoitteena olisi osaamistason parantaminen ja työllisyyden edistäminen. Tarvitsemme myös lisää työ- ja osaamisperusteista maahanmuuttoa. Näihin liittyviä rakenteita ja menettelyjä on kehitettykin, mutta tehtävää riittää edelleen.

Työllistävyyttä lisääviä osaamispanostuksia tarvitaan lisää. Akava on esittänyt jatkuvaan oppimiseen täsmätoimia, kuten osaamissetelin käyttöönottoa ja työnantajan kustantaman työntekijän kouluttautumisen verovapautta 1 500 euroon asti. Näistä tulisi tehdä päätöksiä.

TKI-panostusten lisäämisestä kaikilla on yhteinen käsitys. Nyt tarvitaan yhteinen sitoutuminen neljän prosentin BKT-osuuden saavuttamisen keinoista. Konkreettisista askeleista tavoitteeseen pääsemiseksi pitää päättää riihessä.

Pidemmällä aikavälillä verotuksen kokonaisuutta on arvioitava uudelleen. Tarvitsemme yli vaalikauden ulottuvan ohjelman verotuksen kokonaisuudistuksen, jonka painopisteen pitää olla työn tekemisen verotuksen keventämisessä. Verotuksen kokonaisuudistuksen käynnistämisestä pitää tehdä päätös puolivälitarkastelun yhteydessä.

Hyvä liittokokousväki, seuraavaksi tarkastelen kuntavaaleja ja tavoitteitamme niissä.

Puolivälitarkastelun lisäksi toinen iso asia kevään politiikassa on huhtikuussa pidettävät kuntavaalit. Akavan hallitus on hyväksynyt kuntavaalitavoitteet, joissa korostetaan kuntien elinvoimaisuutta. Elinvoimaisuus edellyttää useita samanaikaisia toimia.

Olemme kiteyttäneet elinvoimaisuuteen liittyvät ehdotuksemme kuuteen osaan. Ne ovat

- kuntatalouden on oltava kestävällä pohjalla
- sote-uudistus toteutetaan niin, että kuntalaisilla on hyvät palvelut ja kustannusten kasvua hillitään. Samalla sote-alan yrittäjien toimintaedellytyksiä parannetaan
- laajat sivistys- ja hyvinvointipalvelut ovat jatkossakin kunnan ydintehtäviä
- työllisyyttä edistetään työllisyyden kuntakokeiluilla
- kuntien elinvoimaisuutta vahvistetaan yhteistyössä elinkeinoelämän ja oppilaitosten kanssa
- henkilöstön ja esihenkilöiden työhyvinvoinnista ja työkyvystä huolehditaan.

Maan hallitus teki lokakuun puolivälissä linjauksensa sote-uudistuksesta. Linjauksen yhteydessä kerrottiin yllättäen, että uusi maakuntaverot säädetään pikaisesti vielä tällä vaalikaudella niin, että se otettaisiin käyttöön viimeistään vuonna 2026. Maakuntaverot tulisi hallituksen ilmoituksen perusteella tuleville uusille monialaisille maakunnille, joilla olisi soten lisäksi muitakin tehtäviä. Näitä tehtäviä arvioidaan parhaillaan.

Nähdäkseni maakuntaverokysymyksessä on ainakin kaksi suurta ongelmaa. Toinen liittyy maakuntaverosta päättämiseen.

Maakuntaveron käyttöönottoa on selvitetty maaliskuun alusta kansanedustaja Esko Kivirannan johtamassa parlamentaarisessa komiteassa. Komitean määräaika ulottuu joulukuun loppuun. Voidaan sanoa, että komitean yli on kävelty. Tämä on huonoa valmistelua.

Toinen, vielä suurempi, ongelma liittyy maakuntaveroon. On enemmän kuin pelättävissä, että kokonaisverorasitus kasvaa, kun otetaan käyttöön uusi veromuoto. Oma huolensa on, mitä vielä muidenkin kuin sotetehtävien siirtäminen kunnilta maakunnille merkitsee kuntien elinvoimaisuudelle, kehitystyölle ja rahoitukselle.

Pelkään, että Akavan kuntavaalien tunnus, ”Elinvoimainen kunta”, ei esitetyn uudistuksen jälkeen toteudu kuntatasolla niin kuin haluaisimme.

Arvoisa liittokokousväki

Akavan edunvalvonnan perustana on vaikuttamisen, viestinnän ja tiedontuotannon yhteistyö. Ensi vuosi on tutkitun tiedon teemavuosi. Panostamme silloin vieläkin enemmän siihen, että yhteiskunnallisten avaustemme perustana ovat Akava Works -selvitysten ja -tutkimusten tulokset ja niistä tekemämme johtopäätökset.

Yhdessä jäsenliittojen kanssa toteutettavilla yhteisöllisillä hankkeilla tuomme ajankohtaisia aiheita uusilla tavoilla yhteiskunnalliseen keskusteluun. Hankkeet koskevat toisaalta työelämän muutostilanteita, toisaalta kahdessa hankkeessa innovaatioista ja osaamisesta saatavaa kasvua.

Edessämme on tiivis loppuvuosi sekä vilkas ja varmasti vielä poikkeuksellinen toimintavuosi. Yhteistyöllä saavutamme tavoitteemme! Näillä sanoin päätän katsaukseni ja toivotan teille sujuvaa liittokokousta, kiitokset.